

Partizan, ki je »prodril« najdlje na zahod

Med dobitniki letošnjih priznanj mesta Ljubljane je tudi družina Učakar, ki prejme »Zlato plaketo ilegalca«. To je najvišje priznanje, ki ga podeljujejo na ravni našega mesta.

V občini Center dobro poznamo Janeza Učakarja. Prvoborec je in narodni heroj, znan družbenopolitični delavec. Zdaj je predsednik občinske organizacije zveze borcev. Manj pa vemo za njegovo družino. Tudi o pomembnih zadolžitvah, ki jih je opravljal med narodnoosvobodilno borbo Janez Učakar sam ne vemo veliko.

»Matere nismo imeli,« pripoveduje Učakar, »in z očetom vred nas je bilo osem. Samo dva sta umrla naravne smrti, drugi so izgubili življenje v vojni. Samo jaz sem ostal.« In tako je Janez na dan 40-letnice osvoboditve Ljubljane edini, ki je lahko v imenu svoje družine prevzel visoko odlikovanje.

Praznujemo 40-letnico osvoboditve. Kaj ste delali v teh dneh pred štiridesetimi leti?

Narodni heroj Janez Učakar pripoveduje spomine na prve dni svobode

Iz njegovih neverjetno živih spominov smo izvedeli, da je bil Janez Učakar tisti partizan, ki je ob koncu vojne »prodril« najdlje proti zahodu. »Že 28. aprila so ljudje govorili, da je Nemčija kapitulirala. Takrat sem bil obveščevalni oficir 9. korpusa, ki mu je poveljeval Jože Borštnar. Bili smo v bližini Čedad in slišali smo, da je nekje severno od Vidma bitka. Izvedeli smo, da napadajo partizani Čento, ki so jo Italijani prekrstili v Tarčento. Ustavili smo nemški mercedes, v katerem so bili trije vojaki. Upirali so se in po krajšem streljanju so vsi trije padli.«

Učakar je podrobno opisal, kako so izvlekli avto z njive, na katero se je bil zaril med streljanjem, kako so prišli v Videm, zasedli občinsko stavbo s pomočjo ene partizanske čete in kako so potem z zaplenjenim avtomobilom nadaljevali pot proti zahodu.

»Edini neporušeni most čez reko Tagliamento je bil pri kraju San Daniele približno 25 km zahodno od Vidma. Z avtom smo se pripeljali do mostu, ki je bil zavarovan z bunkerji in španskimi jezdec. Videti pa je bilo, da ni na mostu nikogar. Stopil sem iz avta in začel razmetavati španske jez-

dece, kar se z nasprotne strani približa oklopni avtomobil. To je bilo 1. maja. Na hitro sem ugotovil, da niso Nemci in začel sem mahati, naj pridejo bliže. Bili so Angleži. Zelo negotovo je zlezal z vozila majhen, droben oficir in se nam začel počasi približevati. Brzostrelko je držal na pol pripravljeno za strel. Videti je bilo, da ne ve, kaj bi. Rekel sem mu, da smo Titova vojska. Vprašal je, kaj tam v daljavi poka. Povedal sem mu, da je Videm svoboden. Vendar ni kazal nobene volje, da bi šel naprej. Očitno je bila njegova naloga samo izvidniške narave.«

V kakšnem jeziku sta se pogovarjala?

»Za silo je klatil italijansko, približno tako kot jaz. In tako sva se kar dobro razumela.«

Kaj se je zgodilo potem?

»Angleški oklopnik se je vrnil, mi z našim mercedesom pa tudi.«

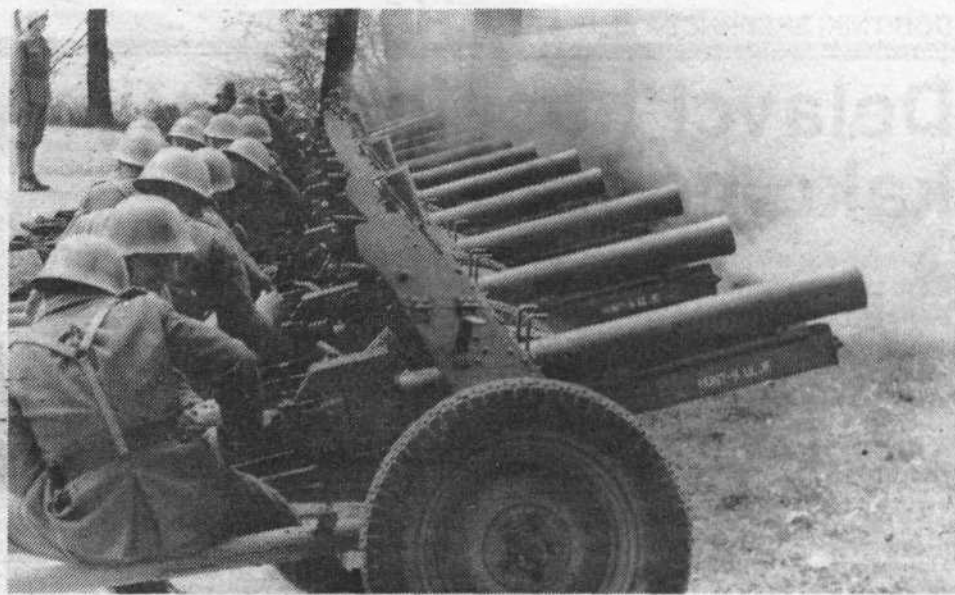
In tako se je zgodilo tisto, kar smo omenili že v začetku. Janez Učakar je bil s tremi možmi v zaplenjenem mercedesu edini partizan, ki je »prodril« najdlje na zahod – kar 25 km naprej od Vidma, ki ga danes poznamo pod imenom Udine.

»Potem ko sem obvestil svoje predpostavljene, da so partizani zasedli Udine, Tarčento in Humin, sem dobil nalogo, naj najdem skupino partizanov pri Belopeških jezirih in naj skupaj z njimi zapremo dolino, po kateri naj bi se umikali Nemci. Odšli smo v Radeče in od tu naprej v Trbiž.«

Učakar se podrobno spominja domala slehernega dogodka in tistih dni, vendar pa mu je ostal v zelo neprijetnem spominu njegov prihod v Beljak na Koroškem. »Bilo je grozeče mrtvo mesto, kot da nismo zaželeni. Nekaj časa smo se potikali po zapuščenih ulicah in ker nas je bila le peščica, smo se kmalu vrnili nazaj čez reko Zilo. Vsakdo, ki smo ga srečali, je že od daleč začel bežati. Malo pred vrhom prelaza Predel smo srečali enoto dalmatinske divizije. Njen obveščevalni oficir me je vprašal, od kod prihajamo. Ko sem mu povedal, da iz Beljaka, se je začudil. Vprašal me je, kako je v Beljaku. Povedal sem mu, da ni žive duše. Nejeverno me je pogledal in dejal, da ima on povsem drugačne informacije. Šele kasneje sem izvedel, kaj je na stvari. Komaj pol ure po našem prihodu so preplavile Beljak trume umikajoče se vojske Nemcev, ustašev in domobrancev. Le malo je manjkalo, pa bi jim padli v pest.«

To je samo drobec iz bogatih spominov Janeza Učakarja na dneve ob koncu druge svetovne vojne in narodnoosvobodilne borbe. Dočakal jih je na najzahodnejšem delu naše domovine, tam, kjer skoraj ni več slovenskega prebivalstva. Kasneje so se naši borci s tega predela umaknili na območje sedanjega ozemlja naše države.

NIKO ISAJEVIČ

Na predvečer 1. maja in 9. maja so v glavnih mestih socialističnih republik in v glavnem mestu SFRJ izstrelili častne salve v počastitev delavskega praznika in dneva osvoboditve. Prizor na sliki je z Ljubljanskega gradu.

Prve volitve v svobodni Ljubljani

Tako je po 9. maju, ko je bila po štirih letih okupacije končno osvobodjena Ljubljana, so se vrstili dogodki kot na filmskem traku. V mestu je prevzela oblast Komanda mesta Ljubljane na čelu s podpolkovnikom Jožetom Borštnarjem. Osnovo frontne organizacije na terenu so predstavljali kvartni odbori OF, ki so se jim bili dolžni podrediti odbori OF in oddelki Narodne zaščite, ki so nastali še v času nemške okupacije. Za vse te organe je bilo potrebno izvoliti tudi ljudi, ki naj bi v njih delali. Za svobodne volitve zdaj ni bilo več ovir. Poglejmo, kako so potekale volitve v Vodmatu, ki je bil takrat v okviru rajona Moste.

V kvartih Stari Vodmat in Novi Vodmat sta bili 13. maja 1945 volilni konferenci, na katerih sta bili potrjeni kandidatni listi. Naslednji dan ob 13. uri je bil skupen sestanek obeh kandidatnih odborov, na katerem so sklenili, da se združita oba kvarta in da se volitve izvedejo skupno. Ravno tako so iz obeh kandidatnih list sestavili skupno listo.

Isti dan ob 17. uri so bile na vrtu gostilne Košak na Zaloški cesti volitve, ki se jih je udeležilo okrog 1800 ljudi. Posamezne kandidate za odbor OF so volili tako, da je lahko vsak volilec, ki je ugovarjal izvolitvi, dvignil levico. Vseh 24 kandidatov je bilo soglasno izvoljenih. Izmed odbora OF so nato izbrali odposlance. Mestna skupščina odposlancev je nato 19. maja 1945 izvolila plenum mestnega odbora OF in mestni odbor OF. Ta organ je predstavljal oblast v mestu, vse do volitev narodnoosvobodilnih odborov 29. julija 1945.

LOJZE TRŠAN

POL STOLETJA MESTNEGA MUZEJA

Delo namesto proslave

Mestni muzej Ljubljane praznuje letos 50 let svojega delovanja. Ustanovili so ga 13. marca 1935 s sklepom takratnega mestnega sveta Ljubljanskega, prostore pa je dobil v Auerspergovi palači na tedanjem Napoleonovem trgu.

V muzeju so se odločili, da bodo jubilej praznovali tako, da se bodo predstavili predvsem s svojo dejavnostjo. Zastavili so si razmeroma ambiciozni program, za katerega pa so prepričani, da ga bodo uspeli izpolniti.

Tako so na primer že 9. maja odprli v Cankarjevem domu razstavo »Ljubljana v letu 1945« v okviru proslav 40-letnice osvoboditve našega mesta. Razstava je obenem tudi del večletnega programa pred leti ustanovljenega oddelka ljudske revolucije v tem muzeju. Oddelek naj bi do leta 1991 postavil stalno zbirko »Ljubljana v narodnoosvobodilni vojni«.

V okviru oddelka ljudske revolucije deluje tudi Galerija revolucije Ljubljane, ki ima prostore v stavbi na

Mestnem trgu 10. Z delom so začeli lansko leto, ko so priredili razstavo del Božidarja Jakca, letos pa naj bi pripravili tri razstave: Grafično-risarska dela na temo NOB, razstavo mestnega muzeja Beograda, kasneje pa tudi delno obnovo prve povojne razstave likovnih del.

V okviru kulturnozgodovinskega oddelka predvidevajo, da bodo v septembru ali oktobru odprli stalno zbirko del Otona Župančiča. Gre za spominsko sobo in dediščino, ki so jo pesnikovi otroci podarili mestnemu muzeju.

Do konca leta bodo obnovili stalno zbirko stilnega pohištva od gotike do secesije. Že v novembru pa predvidevajo, da bo postavljena in posodobljena stalna arheološka zbirka.

Poslopje, kjer je našel svoje prostore mestni muzej v Ljubljani